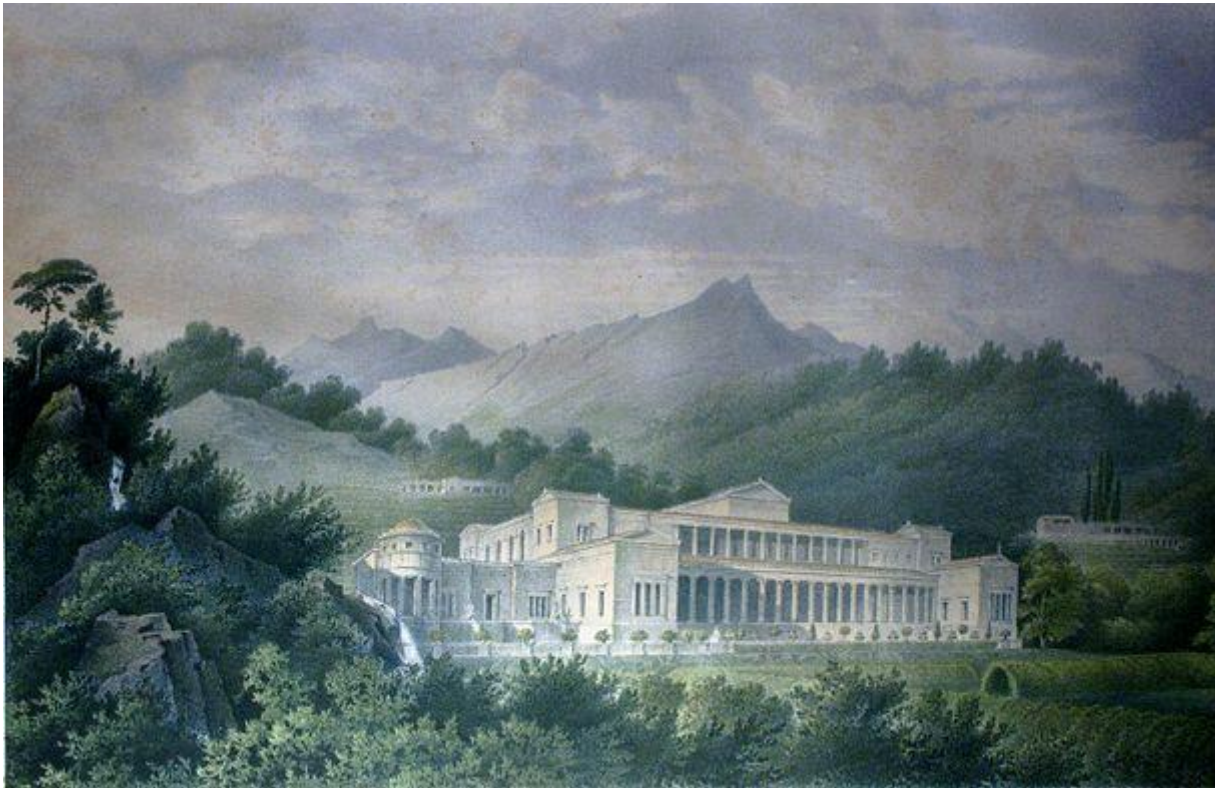

Een kijkje in the cribs van Plinius

© wikipedia | Reconstructie van de villa in Umbrië, Schninkel 1842

Een inkijkje in het buitenleven van de Romeinse elite. Dat biedt classicus Vincent Hunink in zijn vertaling van enkele brieven van Plinius. [*Mijn landhuizen Brieven over Romeinse villa's*](#) werkt ook een beetje als The Crib van MTV: het 'getoonde' zegt ook iets over de eigenaar, over Plinius zelf.

Plinius, senator en bestuurder, leefde van ongeveer 62 tot ongeveer 113 onder de keizers Nerva, Domitianus en Trajanus. Ter onderscheid van zijn bekende oom, de auteur van onder meer een natuurhistorie, werd hij Plinius Minor, de Jongere, genoemd. Van hem zijn 247 brieven verdeeld over negen boeken bewaard gebleven. Hun inhoud is zeer divers, variërend van een bozig kattenbelletje omdat een goede vriend niet voor een etentje is komen opdagen tot een minutieus verslag van de uitbarsting van de Vesuvius in 79, waarbij zijn oom Plinius Maior was omgekomen, toen hij te hulp was geschoten.

De brieven over die natuurramp heeft Hunink (1962), als universitair docent werkzaam aan de Radboud Universiteit en sinds 1990 bezig met het vertalen van allerhande Latijnse teksten uit de Oudheid en de Middeleeuwen, vorig jaar al gebundeld, en daarvoor de brieven over Geneeskunde.

Huninks nieuwe vertaalbundel gaat over Plinius' landhuizen en het leven dat hij daar leidde. Zoals iedere Romeinse senator was Plinius grootgrondbezitter en eigenaar van meerdere landhuizen. In brief 9.7 beschrijft hij zijn villa's aan het Comomeer in zijn geboortestad: de ene ligt pal aan het meer, de andere ligt hoger en heeft een mooi uitzicht. Het kunnen 'erfstukken' zijn, maar het is ook mogelijk dat hij ze zelf later heeft gekocht. In de brief laat

hij in ieder geval weten dat hij aan beide villa's 'wat ontbreekt' laat aanbouwen. Dat zal wel luxe zijn zoals een eigen badvoorziening die ooit tijdens de bouw nog niet 'normaal' was, maar waar een rijke Romein uit Plinius' tijd al niet meer zonder kan. Het doet me denken aan hoe nu oude huizen in gewilde buurten gestript worden om aan de moderne wooneisen te voldoen en voorzien worden van inbouwkeukens en luxe badkamers. In en om Como, waar van bovenaf in het centrum nog het oude Romeinse stratenpatroon is te zien, is het overigens vergeefs zoeken naar bordjes die de weg wijzen naar de restanten van de 'Villa van Plinius'. Wel heeft het aan het meer gelegen dorpje [Corenno](#) in 1863 als eerbewijs Plinio aan zijn plaatsnaam laten toevoegen. En er zijn luxe vakantieonderkomens die zich [Villa Plinio](#) of [Villa Pliniana](#) noemen.

© | De zogenaamde iVilla di Plinio bij Castel Fusano

Zo'n bordje Villa van Plinius staat wel bij Castel Fusano, op ongeveer 25 kilometer ten zuidwesten van Rome. Aan ene Gallus beschrijft Plinius in brief 2.17 uitgebreid zijn villa in Laurentum, aan de kust bij de Via Ostiensis en Via Laurentina. Er is bij binnenkomst een eenvoudig atrium, met aansluitend zuilengalerijen in de vorm van de letter D en een patio, waar hij zich bij slecht weer kan terugtrekken. In het midden van de villa is een hal met een eetkamer die doorloopt tot aan het strand. Bij zuidwesterwind rollen de golven soms zo ver door dat ze de eetkamer bijna raken. Openslaande deuren en ramen zorgen aan drie kanten voor uitzicht op zee, aan de achterkant vormen de hal, de zuilengangen en het atrium, waardoor men de villa binnenkomt, de omlijsting voor een uitzicht op de bossen en bergen in het oosten. De villa heeft twee vleugels, met aan de ene kant privékamers (groot en klein en met uitzicht op zee), een tegen de wind beschutte plek die als winterkwartier en sportplaats dienst doet, een bibliotheek, een slaapgedeelte dat door een dubbele vloer en wanden met buizen in de zomer koel blijft, en de vertrekken voor de slaven en vrijgelatenen. De andere vleugel herbergt niet alleen privévertrekken en een bescheiden eetzaal, maar ook privéthermen, inclusief koudwaterbad, stoomruimte, zwembad met warm water, een massagekamer en rustkamers. Een aanbouw met verdieping biedt onderdak aan nog twee eetzaal, de een met uitzicht op zee, de ander op een tuin met onder meer moerbei- en

vijgenbomen. Ook is er een halfondergrondse porticus, waar het zowel in de zomer als de winter goed toeven is. Tot slot heeft Plinius een paviljoen laten aanleggen met een zonnekamer die uitzicht biedt op zowel de zee als de tuin, en bos en bergen. Hier heeft hij ook een ‘geluidsdichte’ slaapkamer, waar hij zich bij feesten ongestoord kan terugtrekken. Stromend water ontbreekt, maar rondom zijn genoeg waterbronnen. Iets verderop is ook nog een dorp met huurbadhuizen: die komen van pas als hij maar kort in zijn villa verblijft en het geen zin heeft om de eigen stookinstallatie aan te steken. Dat gebeurt nogal eens, want de villa is zo dichtbij dat hij na een werkdag vaak nog even te paard – in verband met een zandpad naar de villa is die manier van reizen comfortabeler dan in een tweespan – een

© | Model van de villa bij Laurentum, model door Clifford Pember, Ashmolean Museum Oxford

bezoek brengt.

De beschrijving is zo uitgebreid en de locatie in de buurt van de veertiende mijlsteen van de Via Laurentina en de elfde van de Via Ostiensis zo nauwkeurig beschreven dat er later natuurlijk naar is gezocht. In de achttiende eeuw werden bij [Castel Fusano](#) resten van een villa gevonden die werden geïnterpreteerd als die van Plinius. Maar al halverwege de vorige eeuw oordeelde archeoloog Antonio Maria Colini, die de villa voor de helft had opgegraven, dat de opgegraven resten niet overeenkwamen met Plinius' beschrijvingen en dat het dus niet de villa van Plinius kon zijn. [Opgravingen](#) tussen 1989 en 2008 hebben dat oordeel nog eens bevestigd.

Ook naar zijn andere grote villa, door Plinius in brief 5.6 omschreven als ‘Mijn Etrusken’ omdat hij in Umbrië (het vroegere woongebied van de Etrusken) lag, is gezocht. In Santa Fiore in de gemeente San Giustino, ten oosten van Arezzo, en tien kilometer ten noorden van Città di Castello ligt wat nu Colle Plinio heet. Bij opgravingen tussen 1974 en 2003 (door de

Soprintendenza van Umbrië, de universiteit van Perugia en de universiteit van Alicante) zijn resten gevonden van een groot villacomplex. De eerste fase dateert uit de derde en tweede eeuw voor Christus, dus de Etruskische tijd; in latere tijden zijn er veranderingen en uitbreidingen geweest. De belangrijkste reden om aan te nemen dat het hier om de villa van Plinius gaat is dat bij resten van een bouwfase uit zijn tijd stempels zijn gevonden met de letters CPCS, de initialen van Plinius. Hunink noemt de vondst in een noot, maar zegt dat de vondsten niet met de beschrijving in de brief lijken te kloppen. In dat verband verwijst hij naar een [artikel](#) van de Italiaanse archeoloog Paolo Braconi en zijn Spaanse collega José Uroz Sáez waarin ze zeggen dat de vondsten niet de woongedeelten van Plinius' villa betreffen. Maar dat betekent alleen dat volgens het tweetal het woongedeelte nog niet is gevonden. Op basis van de gevonden stempels gaan ze er wel degelijk van uit dat de gevonden villa die van Plinius is geweest. In de eeuwen na zijn dood zou de villa nog een paar keer zijn verbouwd.

© | De streek La Palerna, waar de Umbrische villa van Plinius heeft gestaan

De villa in Umbrië was groter dan die in Laurentum en lag op een vals plat, met de Apennijnen in de rug. Ook hier weer privéthermen, vele kamers, zuilengalerijen, eetkamers, de een juist gericht op de zon, de ander zo ingericht dat ze koelte gaven in de zomer. Maar in Umbrië had Plinius ook de beschikking over ruimten met fonteinen, een paardenrenbaan en wijngaarden. En verder trok hij er op uit om in de omgeving te jagen. Alles er op gericht om tot rust te komen van het drukke leven in De Stad.

De brieven behandelen ook andere aspecten van het buitenleven in de landhuizen, bijvoorbeeld het beheer en de exploitatie. In brief 3.9 vraagt hij daarom een vriend om raad over de mogelijke aankoop van een stuk land dat aan van zijn landgoederen grenst. Drie miljoen sestertiën is voor Plinius met een geschat vermogen van twintig miljoen een flinke uitgave. Aan de andere kant hoeft het geld geen probleem te zijn, omdat hij vrijelijk kan beschikken over de schatkist van zijn schoonmoeder Pompeia Celerina.

Het is [gissen](#) naar wie zij precies was, maar de passage geeft wel mooi aan dat vrouwen van de Romeinse elite hun eigen vermogen konden hebben. Tussen neus en lippen geven de brieven nog meer details en informatie over het rijkere Romeinse leven eind eerste, begin tweede eeuw, die de brieven tot aangename lectuur maken. Terwijl hier rijke gepensioneerden in de winter de zon opzoeken, overzomerde de rijke oudere Romein in koelere, bergachtige streken als Umbrië. ‘En ’s zomers is het heerlijk mild. [...] Vandaar ook de vele ouderen hier. Je ziet er grootvaders en overgrootvaders van mensen die zelf al volwassen zijn, je hoort er verhalen van vroeger, gesprekken als in tijden van weleer. Wie hier aankomt voelt zich kind van een ander eeuw.’

© | Stuk bouwmetaal met het stempel CPCS

Maar bovenal, maakt Hunink in zijn inleiding duidelijk, geven de brieven een goed beeld van Plinius zelf. Een man die zich bescheiden opstelt, maar die vol van zichzelf was. Want al die brieven over al die verschillende onderwerpen zijn geschreven met het vooropgezette idee om ze te publiceren en te laten zien dat hij zich kon meten met auteurs als zijn tijdgenoot Tacitus. Hij publiceerde namelijk alleen de brieven die hij zelf had geschreven (en had gekopieerd en bewaard).